

VIDEO 3e. MUUTOKSEN SELITTÄMINEN (TANJA SÄILY)

TRANSKRIPTIO

Määrällisessä analyysissä havaittiin, että *has*-muoto yleistyi varhaisuusenglannin aikana Helsinki Corpuksessa ja että kasvu oli tilastollisesti erittäin merkitsevää kahden viimeisen aikakauden välillä. On siis hyvin epätodennäköistä, että yleistymisen olisi pelkkää sattumaa, vaan kyse on todellisesta kielenmuutoksesta, etenkin kun tehtäviä tehdessä havaittiin, että *hath*-muodon käyttö samalla vähenee. Tämä kvantitatiivinen tulos visualisointineen ei kuitenkaan vielä itsessään riitä tutkimustulokseksi, vaan se vaatii tulkintaa. Muutoksen selittämiseksi on palattava korpusteksteihin, suhteutettava muutos kielellisiin ja historiallisiin konteksteihinsa sekä peilattava tuloksia aiempaan tutkimukseen.

Palataan ensin hakutuloksiimme Excelissä. Yksi muutosta selittävä tekijä voisi olla se, millaisissa teksteissä *has*-muotoa esiintyy. Järjestetään tekstit aikajärjestykseen: valitaan taulukkoon liittyvät sarakkeet ja mennään Data > Sort, järjestetään aikakauden ja sitten tekstin mukaan ja painetaan OK. Ensimmäiseltä kaudelta on kymmenen esiintymää, jotka ovat peräisin kolmesta eri tekstityypistä, joitten nimissä on tunnisteet DIAR, PLAY ja PRIV. Nimien selitykset löytyvät korpuksen manuaalista, mutta voin paljastaa, että DIAR viittaa päiväkirjaan, PLAY näytelmään ja PRIV yksityiskirjeeseen. Nämä ovat siis luonteeltaan epämuodollisia ja lähellä puhekieltä olevia tekstejä, kuten näistä esimerkeistäkin näkyy. Kakkoskaudella tekstien kirjo on jo laajempi, mutta suurin osa esiintymistä tulee edelleen näytelmistä ja kirjeistä, ja nyt mukana on myös oikeudenkäyntitekstiä, joka on muodollisempaa mutta edustaa ainakin periaatteessa puhuttua kieltä. Kolmoskaudella tekstejä löytyy jo hyvin monesta genrestä, myös tieteellisistä teksteistä. Tämän perusteella pitäisin todennäköisenä, että *-s*-muoto on yleistynyt ensin puhekielessä ja siirtynyt sieltä vähitellen kirjakielen, ensin puheen kaltaisiin genreihin ja sitten muuallekin.

Jos olisimme tekemässä sosiolingvististä tutkimusta, voisimme yrittää luokitella esiintymiä myös kirjoittajan taustan mukaan, joskaan tämän korpuksen kokoamisessa ei ole kiinnitetty erityistä huomiota yhteiskunnalliseen edustavuuteen. Näitä tarkasteluja voisi tehdä määrällisemminkin laskemalla normalisoituja frekvenssejä eri genreissä tai sosiaalikategorioissa. Kun näin pienessä korpuksessa tehdään yhä tarkempia luokitteluja, ajaututaan kuitenkin nopeasti tilanteeseen, jossa meillä on liian vähän dataa per kategoria, jolloin siitä on tilastollisesti vaikea sanoa mitään. Monissa tutkimuksissa kyllä ilmoitetaan ainakin raakafrekvenssit myös genretasolla laadullisemman analyysin tueksi. Ja tämä onkin suositeltavaa, koska se tekee tulkinnasta uskottavamman.

Sitä, mistä -s-muoto kieleen alun perin tuli, ei voida varmasti sanoa. Sosiohistoriallisesta näkökulmasta voidaan sanoa Nevalaisen ja Raumolin-Brunbergin tutkimuksen perusteella, että sitä käytettiin ensimmäisenä Pohjois-Englannissa, josta se levisi muuttoliikkeen mukana Lontooseen ja muualle Englantiin. Lontoossa oli paljon kontakteja eri murteita puhuvien ihmisten välillä, ja se oli pääkaupunkina kielellisesti vaikutusvaltainen. Muutos levisi alhaalta ylöspäin sekä genren että yhteiskunnallisen aseman suhteen: epämuodollisesta puhekielestä muodollisempaan kirjakieleen, ei-säätyläisistä säätyläisiin ja naisista miehiin. 1600-luvun kielioppikirjoittajat tulkitsivat -s-muodon tyylliseksi variantiksi *-th*-muodosta: epämuodollisissa yhteyksissä *-th* voitiin ääntää tai kirjoittaa ässä.

Kielellisistä tekijöistä on otettava huomioon leksikaalinen diffuusio: -s-muoto levisi verbistä toiseen. On osoitettu, että korkeafrekventtinen *hath* säilyi pitempään kuin monet muut *-th*-muodot, ja muutosta johtavat sosiaaliryhmätkin olivat sen suhteen vähän erilaiset. Tämä konservatismi näkyy meidän tuloksissa siten, että varhaisuusenglannin viimeisellä kaudella *has*- ja *hath*-muotoja käytettiin suunnilleen yhtä paljon, kun taas kaikista verbeistä -s-muotoa käytettiin Merja Kydön tekemän tutkimuksen mukaan tuolloin jo kolmessa neljäsosassa tapauksista. Kytö tosin käytti tutkimuksessaan vain osaa Helsinki Corpuksen genreistä. Murrevaihtelukin säilyi *have*-verbillä pitempään: aikalaiskommenteissa *has*-muotoa pidettiin pohjoisena varianttina vielä 1600-luvun alussa, ja Wrightin murre-sanakirjan mukaan *hath* piti pintansa etenkin läntisissä murteissa aina 1800-luvulle saakka.

Historiallisessa korpuslingvistiikassa yhdistyy siis määrällinen ja laadullinen tutkimus. Tutkimusta voidaan tehdä monen eri teoreettisen viitekehyksen puitteissa. Niinpä *hath*-muodon häviämisen hitautta voitaisiin selittää kognitiivisen kielitieteen näkökulmasta sillä, että kielenpuhujat ovat saattaneet prosessoida taajaan käyttämänsä *hath*-muodon useammin yhtenä kokonaisuutena kuin *have*-verbin ja *-th*-päätteen yhdistelmänä, jolloin muutos *-th*:sta -s:ksi on purrut siihen hitaammin. Kuten tämä esimerkkitutkimus on osoittanut, historiallisen korpuslingvistiikan keinoin voidaan systemaattisesti tarkastella kielen vaihtelua ja muutosta, kunhan tutkija ottaa huomioon käyttämänsä aineiston erityispiirteet ja historialliset kontekstit.